

III. МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

УДК 339.727.22

О. І. Килимник, аспірант

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті показано значення інвестиційних стратегій держави в умовах розгортання процесів глобалізації, їх особливості на сучасному етапі та провідну роль у глобальній конкурентній боротьбі, розкрито зв'язок інвестиційних стратегій з інноваційною складовою економічного розвитку, наведено систематизацію основного інституційного інструментарію національних інноваційно-інвестиційних стратегій, вплив процесів наукової інтернаціоналізації на їх формування.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інвестиції, інновації, державні стратегії управління економікою, інтернаціоналізація, глобалізація.

Інвестиційна проблематика завжди посідала помітне місце в економічних дослідженнях, концентруючи в собі важливі питання господарської, суспільно-виробничої діяльності. Вона синтезує та функціонально поєднана із цілою низкою вирішальних аспектів процесу розширеного відтворення. Це — інститути власності, володіння, питання управління, інтернаціоналізація господарського життя, методи забезпечення макроекономічного балансу, вмотивованість та відповідальність за впровадження новітніх досягнень НТП, кадрова підготовка і т. ін.

Але на сучасному етапі економічного, науково-технічного, інформаційного розвитку національних господарств, — за умов глобалізації як специфічного вияву інтернаціоналізації, — роль інвестиційних стратегій на практиці та фундаментальних підходів щодо інвестиційної діяльності в теорії зазнає значних змін. Передусім, варто наголосити на тому, що інвестиційні процеси дедалі більше сполучаються з інноваційними тенденціями і вже разом вони здійснюють вирішальний вплив як на макроекономічну динаміку національного господарства, так і на систему міжнародних економічних відносин. Відтак, із точки зору економічної науки, великої актуальності набувають питання визначення механізму для акумуляції й розподілу інвестиційно-фінансових ресурсів з метою забезпечення глобально конкурентної інноваційної моделі розвитку

економіки, тобто оптимізація пропорцій розподілу ресурсів між традиційною діяльністю та її новими видами, між державою, банківськими та іншими інститутами, що зробить можливим стійкий економічний розвиток у довгостроковій перспективі [1].

Згадані процеси характеризується масштабним збільшенням, а також зростанням у масі інвестиційних ресурсів питомої частки транснаціональних капіталів, що спричиняє поглиблення лібералізаційних тенденцій і виступає, власне, динамічним ядром самої глобалізації.

Глобалізація пов'язана з ефектом масштабу (економія на масштабі виробництва): потенційно вона не тільки передбачає граничне вираження в організації господарювання ідей спеціалізації національних економік, міжнародних комерційних агентів, але й дає можливість втілювати надмасштабні проекти, які не можливо реалізувати без використання міжнародних інвестиційних ресурсів. Адже самофінансування (чи то стосовно окремого господарського агента, приватної структури, чи то цілої країни), хоч і вважається найнадійнішим та найприбутковішим способом організації нового проекту або реконструкції діючого, — є функціонально обмеженим, оскільки лише невеликі або порівняно невеликі інвестиційні проекти можуть бути забезпечені за рахунок власного інвестиційного потенціалу. Великі ж проекти, які фінансуються за рахунок позикових джерел і залучених коштів, як правило, залежать від ресурсів міжнародного фінансового капіталу, інакше кажучи, інвестуються ззовні, за рахунок руху міжнародних інвестиційних ресурсів, позичкового капіталу тощо.

Окрім того, глобалізація виступає не тільки механічним результатом розвитку процесів інтернаціоналізації, етапом максимального, граничного вираження її сутнісних принципів, — глобалізація виступає також і кінцевим, у певному розумінні переломним (народження нової якості системи господарювання), моментом цього розвитку, коли відсутність потенціалу подальшого екстенсивного росту, міжнародного усупільнення починає стимулювати конкуренцію, переводячи її у площину змагань за технологічне лідерство, до сфери НДДКР, вимагає від кожного конкурентного агента якісного вдосконалення й оновлення організаційної та інформаційно-технологічної бази виробничої діяльності. Останнє означає ключову функціональну роль інноваційних методів фінансування інвестиційних проектів, які можуть базуватися на абсолютно нових, революційних технологіях, принциповій модифікації вже відомих ідей або на поєднанні, повній чи частковій модифікації кількох існуючих та впроваджених технологій, виробничих систем.

Саме в результаті процесу глобалізації формування інвестиційного клімату (функції привертання або відштовхування іноземних інвесторів) не локалізується на рівні національного господарського простору, як це відбувалося раніше, а проходить на рівні світового господарства — в інтернаціоналізованій сфері міжнародних економічних відносин, під впливом сукупності соціально-економічних, фінансових, соціально-культурних, організаційно-правових, політичних, географічних чинників. Ця тенденція значною мірою зумовлюється також і інтернаціоналізацію НТП, міжнародним рухом технологій, перенесенням міжнародної конкуренції у площину інноваційних стратегій.

Слід відзначити, що все сказане щодо необхідності інтегрованого розгляду проблем інноваційного розвитку, завдань формування інвестиційних стратегій і тенденцій глобалізації — як з методологічної точки зору, так і в плані розробки практичного інструментарію державної економічної політики — потребує залучення додаткових аспектів, розширення контексту розгляду та, навіть, виходу за межі власне сфери державного управління економікою. Зокрема, їх можна поділити на такі, що стосуються логіки макроекономічного, а також мікроекономічного порядку.

Скажімо, якщо у збалансованій економіці заощадження та інвестиції практично збігаються, то в незбалансованій економіці частина національних заощаджень повинна покривати дефіцит державного бюджету та сальдо зовнішніх поточних операцій, зокрема у випадках, коли є потреба в інвестиційно-фінансовому забезпеченні капіталомістких проектів. Таким чином, сам факт нестабільності й незбалансованості як на рівні окремих національних економік, так і в масштабах усієї системи міжнародних економічних відносин, є об'єктивним фактором виникнення та існування феномену ПІІ.

Разом з тим, перелік випадків, за яких виникає потреба в реалізації міжнародних інвестиційних проектів, далеко не вичерпується ситуаціями, що зумовлюються негативними явищами в житті світогосподарської системи та окремих національних виробничих комплексів. До нього слід додати й такі об'єктивно зумовлені ситуації, виникнення яких пов'язано з потребами мобілізації інвестиційних ресурсів. Такі потреби зумовлюються неодноразовою реалізацією репродуктивних циклів на мікроекономічному рівні, мотиваціями транснаціоналізації економічної діяльності, а також цілеспрямованими зусиллями держав, які намагаються залучити іноземні інвестиції, передусім у формі ПІІ, до національних господарських комплексів.

Як вже відзначалося вище, дослідження проблематики інвестиційної діяльності, реалізації ПП є неможливим поза розглядом великого спектру питань з економічної теорії та практичної господарської діяльності. Причому до цього спектру потрапляють не лише питання інноваційних стратегій держави та процесів інтернаціоналізації, а й навіть загальніші аспекти — сучасні тенденції та особливості організації суспільного управління процесами виробництва та розширеного відтворення і, зокрема, головна серед них — інституціоналізм.

Дійсно, дедалі більшого значення набуває використання програмно-цільових підходів та методів втручання з боку суспільства, уособленням якого є компетентні державні структури. У цьому відношенні можна погодитися з думкою Р. Стрежемецького, який стверджує, що «інституційна стратегія держави, що бере участь у процесах загальносвітової економічної трансформації, з необхідністю включає в себе цілі та інструменти підтримки учасників підприємницького життя», а сама «така підтримка здійснюється у відповідності до загальносуспільних цілей» та «на базі нових інформаційних технологій, з урахуванням посилення глобальних і регіональних інтеграційних процесів». Причому, як зазначає цей автор, «вихід на сприятливі позиції в системі міжнародного поділу праці неможливий без активізації інституційної діяльності різнорівневих органів державної влади, яка спрямовується на прискорення модернізації економіки, пріоритетне нарощування наукоємкого технологічного базису, макрофінансову стабілізацію, відповідність фінансових результатів комерційної діяльності суспільній корисності відповідних виробничих процесів» [2]. Взагалі, питанням інституційної політики держави присвячено чимало фундаментальних праць [3—5], але всі її аспекти, на наш погляд, неможливо розкрити без належної оцінки ролі міжнародно-інвестиційного фактору розвитку сучасних економік.

Інституційна стратегія держави у сфері інвестицій реалізується як безпосередньо за рахунок капітальних витрат бюджетів, так і в процесі застосування, умовно кажучи, інструментів непрямого впливу на формування інвестиційного клімату в країні. У першому випадку (пряме інвестування державних коштів) йдеться про використання частини коштів бюджету, що забезпечує інвестиційно-інноваційну діяльність, включаючи таку, що проходить по статтях витрат, які призначені для інвестицій не тільки в діючі, але й у новостворювані економічні об'єкти. Така діяльність реалізується відповідно до затвердженої інвестиційної програми та прагнення держави забезпечити бажані параметри розширеного відтворення. У результаті реалізації

лізуються інвестиційні проекти, які належать юридичним особам і передбачають бюджетне кредитування, а також проекти, метою яких є забезпечення розширеного відтворення та при здійсненні яких створюються або збільшуються цінності, майно, що знаходиться у власності держави, її адміністративно-територіальних утворень.

В інструментальному плані, в рамках міжнародної інституційної стратегії держава може застосовувати такі інструменти прямого інвестування:

- кредити, які передбачають розміщення в міжнародних проектах фінансових коштів, що повинні бути повернені державі або тим бюджетним структурам, які надали відповідні кошти, — застосування цього інструмента передбачає встановлення процентних ставок, а також термінів повернення при попередній оцінці параметрів окупності, суспільної ефективності, обґрунтованості витрат тощо;

- гарантії, які є спеціальною формою втручання держави в боргові та фінансово-розрахункові відносини між комерційними, зокрема різнонаціональними, структурами, коли держава гарантує відповідні позики, проплати, а також здійснює виплату або гарантує «включення» кількопверхового страхувального механізму задля виплати боргу, — такий механізм може, наприклад, складатися із приватних та контрольованих державою кредитно-фінансових закладів у разі неплатоспроможності відповідної компанії (приклад — Японія);

- субсидії, які виступають формою допомоги з боку «держави у грошовій або натуральній формі ... юридичним і фізичним особам, іншим державам» [6, с. 18—24];

- субвенції, які є грошовою допомогою, «яку виділяють центральні органи на програми й заходи, спрямовані на підтримку гарантованого законодавством мінімуму соціальної забезпеченості населення регіонів» [6, с. 29—43] (фактично йдеться про забезпечення державою своєї «соціальної інфраструктури» для діяльності міжнародного бізнесу);

- гранти, які є інструментом надання фінансових ресурсів під певний проект, що не супроводжується вимогами повернути надані кошти;

- спільна участь — включення держави у змішані проекти разом із комерційними структурами, приватними фінансовими установами на засадах пайової участі на ранніх стадіях розвитку об'єктної з точки зору інвесторів компанії (зокрема із застосуванням афілійованих структур).

Держава може здійснювати проекти прямої інвестиційної діяльності з метою створення інфраструктури в певному регіоні або в

масштабах економіки загалом. Так, наприклад, при запровадженні програм створення мережі технопарків типовою практикою є випереджальне (порівняно до проектів приватних агентів, що діють у сфері high-tech та інформаційних технологій) створення транспортних мереж, розв'язок, будівництво соціальних об'єктів (осмислення соціально-економічного змісту інституційної стратегії держави представлено, наприклад, у роботі Г. М. Теренса [1]). Як відзначає в цьому відношенні О. Довгий, «забезпечення належної інфраструктури, рівня освіти, фінансування науки, особливо фундаментальної та такої, що не має можливостей швидкого впровадження досягнутих результатів, створення адекватного потребам бізнесу нормативно-правового поля — ось обов'язковий перелік «традиційних» регулятивних функцій держави» [8].

У другому випадку (непряма підтримка) застосовуються інструменти податкової політики, які сприяють формуванню сприятливого інвестиційного середовища, зокрема можуть забезпечити внутрішній попит, інтенсифікацію окремих його сегментів, регулюються доходи. Таке втручання реально змінює параметри нагромадження і, відповідно, модифікує можливості та мотивації при здійсненні інвестування. Скажімо, держава може застосовувати систему фінансово-податкових пільг стосовно ризикових інвестиційно-інноваційних проектів, забезпечувати кращі параметри ліквідності певних проектів та відповідної продукції, стимулювати стартове фінансування, забезпечувати часткову компенсацію інвестиційних втрат, сприяти при формуванні гарантійних схем і фінансуванні передінвестиційної оцінки й аудиту тощо. За державною ініціативою в багатьох успішних та глобально конкурентних країнах забезпечується функціонування мережі інформаційних і консультаційних послуг, а також підтримка об'єднань приватних інвесторів.

Виключно важливим державним завданням є запровадження механізмів фіскального та законодавчого характеру для стимулювання інвестиційного процесу, припливу іноземного, зокрема венчурного, капіталу, включаючи заходи для сприяння довгостроковим ризиковим інвестиціям пенсійних фондів і страхувальних організацій. Держава несе відповідальність за загальний розвиток підприємництва в країні, що є елементом її загальної глобальної конкурентної стратегії, за стан вторинного ринку цінних паперів, який може дозволити як національним, так і закордонним інституційним інвесторам здійснювати ефективні вкладання в динамічні технологічно орієнтовані компанії, здійснювати реінвестування за допомогою простішого виходу капіталу з інвести-

цій (у випадку з міжнародними інвесторами йдеться про наявність механізму та гарантій репатріації капіталів).

Нарешті, непрямыми засобами впливу на інвестиційні процеси, на участь країни в міжнародних економічних відносинах із приводу руху капіталів можна вважати і програми науково-технічного, галузевого розвитку, які передбачають ті або інші форми стимулювання господарських агентів. До числа таких програм у широкому розумінні можна віднести як індикативні плани соціально-економічного розвитку, які успішно застосовуються в Японії та інших країнах, так і програми державних закупівель, які ефективно реалізуються в США. Опосередковано відповідні заходи державного втручання означають створення міжнародно конкурентних об'єктів для вкладання з боку міжнародних інвесторів, які шукають найвигідніші місця докладання власного інвестиційного потенціалу.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що інвестиційно-інноваційні стратегії державної економічної політики в умовах глобалізації є важливим фактором та інструментом глобальної конкурентної боротьби на світових ринках. Ці стратегії включають в себе диверсифіковані засоби впливу на параметри економічної діяльності: прямі — кредити, гарантії, субсидії, субвенції, гранти, спільну участь держави в інвестиційних проектах разом з приватними, комерційними агентами, а також непрямі, які включають в себе заходи податкової, соціальної, інфраструктурної та інші підтримки. Ці засоби застосовуються відповідно до прагнення держави оптимізувати режим функціонування фінансових капітальних ресурсів на національній території та максимізувати обсяги ПП, які спрямовуються до національних суб'єктів господарювання. Формування перспективних інвестиційних стратегій держави є неможливим поза врахуванням реалій, тенденцій та особливостей сучасного процесу інтернаціоналізації, складовою якої виступає міжнародний рух технологій, а також НТП, який виходить за межі державних кордонів та зумовлює нові вимоги до здійснення інноваційної діяльності, виступає засобом динамізації національного економічного розвитку, формування профілю держав у системі міжнародного поділу праці.

Література

1. *Зимовець В.* Фінансове забезпечення інноваційного розвитку економіки // Економіка України. — 2003. — № 11. — С. 9—17.
2. *Стрежемецький Р.* Сучасний досвід інституційної стратегії держави // Актуальні проблеми економіки: теорія і практика. Вип. 1. — К.: Європейський університет, 2005. — С. 334—336.

3. *Rosenstein-Rodan P. N.* The New International Economic Order. — Cambridge: Cambridge University Press, 1981. — 289 p.

4. *Сміглиць Дж.* Економіка державного сектора / Пер. з англ. — К.: Основи. — 1998. — 854 с.

5. *Nordth D. C.* Institutions, institutional change and economic performance. — Cambridge: Cambridge University Press, 1990. — 366 p.

6. Субсидія // Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 3. / Редкол. С.В.Мочерний (відп. ред.) та ін. — К.: Видавничий центр «Академія», 2002. — 518 с.

7. *Теренс М., Ганслі.* Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки. Пер. з англ. — К.: Основи, 1996. — 228 с.

8. *Довгий О.* Технопарки як інституційний фактор інноваційного розвитку // Збірник наукових праць. Вип. 38. — К.: ІСЕМВ НАН України, 2003. — С. 233—240.

Стаття надійшла до редакції 04.04.06

УДК 339.924

Л. М. Лиськова, аспірант,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

РЕГУЛЯТИВНА РОЛЬ ДЕРЖАВИ В АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

З позицій системного аналізу досліджено вплив глобалізації на інтеграційні процеси в науково-дослідному просторі та технологічній сфері. Визначено регулятивну роль держави в нарощуванні якісних переваг у міжнародній конкуренції за рахунок трансціоналізації інноваційної діяльності, їх використання у євроінтеграційній політиці України.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інновації, глобалізація, інтеграція, державне регулювання, євроінтеграція.

Аналіз стану інноваційно-технологічних факторів євроінтеграційної політики України, дозволяє стверджувати, що незважаючи на чисельні проблеми наша країна має ґрунтовні можливості утвердитися у європейському та світовому ринку інновацій за рахунок поглиблення співробітництва у сфері високих технологій. Ці можливості пов'язані з наявністю висококваліфікованої робочої сили, потенціалу науково-дослідних інститутів, високого